

ІНФОРМАЦІЙНІ ТА КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ЗАХИСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ВЕДЕННЯ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ

УДК 355.01+327.8

Руслан Гула
м. Харків

КОГНІТИВНЕ ПРОТИБОРСТВО В РЕАЛІЯХ МЕНТАЛЬНОЇ ВІЙНИ

На початку ХХІ ст. чинники несилових форм ведення боротьби, які виконували раніше переважно допоміжну функцію, набули пріоритетного значення у спектрі комплексу технологій інформаційно-психологічного впливу, що застосовуються в сучасних конфліктах. При когнітивному протиборстві об'єктом впливу стає людський розум. Метою є не лише зміна думки людини, а зміна та трансформація думки і дії. При тотальному використанні усього комплексу інструментарію впливу можна формувати ті переконання та поведінку окремих індивідів і спільнот, допомагаючи таким чином агресору досягти своїх тактичних, оперативних і стратегічних цілей розколу та роздроблення суспільства. Це дозволяє позбавити його колективної волі до опору намірам противника підпорядкувати собі суспільство без застосування військової сили чи політичного й економічного примусу.

Цілі когнітивної боротьби можуть бути обмежені у тактичній перспективі з короткостроковими часовими горизонтами. Разом з тим вони можуть бути стратегічними, а кампанії можуть тривати десятиліттями. Одна цільова кампанія може проводитися з метою завадити провести заплановану військову операцію або змусити змінити певний політичний курс. Може бути проведений цілий комплекс кампаній із довгостроковою метою порушити функціонування суспільств, держав або альянсів держав. З цією метою в інформаційне поле цілеспрямоване «вкидаються» меседжі щодо сумнівів дій політичних і соціальних інститутів, що підриває демократичні процеси і провокує громадські заворушення або активізує сепаратистські рухи.

Інструментарієм когнітивної боротьби і досягнення намічених цілей є кібернетичні, інформаційні, психологічні засоби, а також форми і методи соціальної інженерії. За допомогою Інтернету і соціальних мереж ведуться цілеспрямовані дії, розраховані на свідомість представників політичного істеблїшменту, фінансово-економічних груп і велику кількість громадян у суспільстві, окремо і послідовно [1].

Слід також зазначити, що використання феномену «штучного інтелекту» в майбутньому дасть змогу певним суб'єктам глобального інформаційного простору відключати від світу цілі суспільні групи і країни, що може бути осмислено як кінець вільному і самостійному існуванню людини. І ця проблема заслуговує окремого вивчення.

Отже, нині інформаційно-комунікативні технології виступають у ролі ефективного засобу для здійснення безпосереднього прихованого впливу на масову свідомість соціуму та людини, її поведінку за допомогою «гіпердемократії», віртуального шантажу і цькування.

Для визначення сутності війни, що має подібний характер, дедалі частіше вживається поняття «ментальна війна». Вона являє собою один з видів інформаційного-психологічного когнітивного міждержавного протиборства. Цей від не передбачає першочергового застосування армії для досягнення перемоги над противником.

Автором цієї концепції називають колишнього помічника міністра оборони РФ А.М. Ільницького. В березні 2021 р. він наголосив, що США ведуть проти його країни «ментальну війну». У квітні 2021 р. в журналі «Военная мысль» вийшла його стаття «Стратегія ментальної безпеки Росії», а у Раді Федерації відбувся круглий стіл на тему ментальних війн. Визначення ментальної війни за А. М. Ільницьким – це «скоординована сукупність різного масштабу дій та операцій, спрямованих на «окупацію» свідомості супротивника з метою паралічу його волі, зміни індивідуальної та масової свідомості населення для деморалізації армії та суспільства, знищення духовно-моральних

цінностей, традицій та культурно-історичних засад держави, «стирання» національної ідентичності народу» [2].

В принципі, концепція ментальної війни А.М. Ільницького є компіляцією вже відомих теоретичних розробок західної полемології. Але аналіз дій агресора свідчить про цілеспрямоване використання цього виду протистояння з початку ХХІ ст. відносно нашої держави, а з урахуванням сучасних реалій російсько-української війни цю концепцію слід вважати важливим компонентом загальної воєнної теорії [3]. Тому стисло окреслимо основні положення цього «наукового продукту».

Головною метою ментальної війни стає зміна елементів свідомості та менталітету народу, який вважається противником.

Основними принципами є превентивність, релевантність, адаптивність, комплексність, індивідуальність, груповий і масовий підходи, наступальний, наростаючий характер, дзеркальність.

Об'єктами ментальної війни є національний менталітет і самосвідомість окремої особистості. Ментальна війна, яка спрямована на індивідуальну свідомість, націлена на ментальне інформаційне поле суб'єкта (сферу почуттів, емоцій, настроїв, захоплень, схильностей, потреб, залежностей, поведінки і духовних запитів особистості).

У межах цього когнітивного протистояння виокремлюють *три рівні реалізації*:

- тактичний - інформаційні кампанії (дні, тижні, місяці);
- оперативний - когнітивні операції (тижні, місяці, рік);
- стратегічний - ментальна війна (роки, десятиліття).

До *основних форм* цього виду протистояння слід віднести наступні:

- багатоходові інформаційні операції, при проведенні яких використовують специфічні психологічні механізми впливу на свідомість людини (установки, зараження, наслідування, переконання, вплив, придушення, навіювання та ін.);

- особливі сили і засоби, мережеві та інші інформаційні та психологічні техніки і технології, що вражають ментальність суспільства загалом, усі його сфери, індивідуальну та суспільну свідомість, соціальні відносини, соціальні інститути, зокрема сім'ю, освіту, органи влади, усі види діяльності.

Технологічний інструментарій ментальної війни включає в себе:

1) Інформаційні технології. Це маніпуляції зі змістом інформації й інформаційними потоками.

2) Когнітивні технології – тиск на чуттєвий і раціональний рівень пізнання.

3) Психоемоційні технології включають психологічний тиск на аудиторію, маніпуляція емоціями, такими як сором, совість, страх, ненависть тощо.

4) Духовні технології – вплив на волю, віру тощо [4].

На сучасному етапі ментальні війни ведуться з наростаючою інтенсивністю та мають всеохоплюючий і наростаючий характер ураження. Слід визнати, що зброя ментального ураження ефективно впливає на свідомість суспільства й індивіда. Свідомість за сутністю у більшості випадків є інерційною. Тому, будучи одного разу уражена помилкою, вона породжує такі ж хибні уявлення та переконання, які надалі виявляються винятково стійкими.

Отже, світ зіткнувся з новим викликом міжнародній безпеці – ментальними війнами. Незважаючи на те, що про це явище заговорили ще на початку минулого століття, саме ХХІ ст. вивело ментальні війни на новий рубіж небезпеки завдяки їх поєднанню із найвищим рівнем розвитку техніки і технологій.

Джерела та література

1. Hopkins J. Anticognitive Struggle: Awareness and Resilience. NATO newsletter. 20 may 2021. <https://www.nato.int/docu/review/ru/articles/2021/05/20/protivokognitivnaya-bor-ba-osvedomlennost>

istojchivost/index.html?fbclid=IwAR1taDjqketkg24Qi4GfwCxPgZ5nqAWN93xBE
QewZNaXgvUnVfCi1_VQW0E

2. Громенко О. «Ментальна війна» як складова агресії Росії проти України. Главком. 23 травня, 2022. URL: <https://glavcom.ua/columns/sgromenko/mentalna-viyna-yak-skladova-agresiji-rosiji-proti-ukrajini-847665.html>

3. Резнічнко О. Ментальна війна. Націоналістичний портал. 12 серпня 2014. URL: <https://ukrnationalism.com/publications/699-mentalna-viina.html>

4. Ткаченко С., Дядін А. Суспільна безпека в умовах воєнного стану та ментальної війни. Право і безпека. 2022. № 3 (86). С.128–139.

Олександр Лук'яненко

м. Полтава

ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ УКРАЇНСЬКОЇ ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ МОСКОВСЬКОГО ПАТРІАРХАТУ В ГІБРИДНІЙ ВІЙНІ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

Російська федерація протягом відкритої агресії проти України активно застосовує різноманітні гібридні методи ведення війни. Одним із ключових інструментів виступає використання релігії та вплив на духовне життя віруючих. Зокрема, православна церква московського патріархату та пов'язані з нею організації стають платформою для поширення фейкової інформації [10].

Основу «воєнного православ'я» формують висловлювання, проповіді та заяви патріарха Кирила (Гундяєва), які згодом у виконанні єпархіальних та парафіяльних священників набувають більш радикального характеру. Значну роль відіграють «фейки-пророцтва», спрямовані на морально-психологічний тиск на суспільство.

Проповіді Кирила, попри їхню ідеологічну спрямованість, не завжди є прямими прикладами фейкових матеріалів. Проте окремі його тези стають